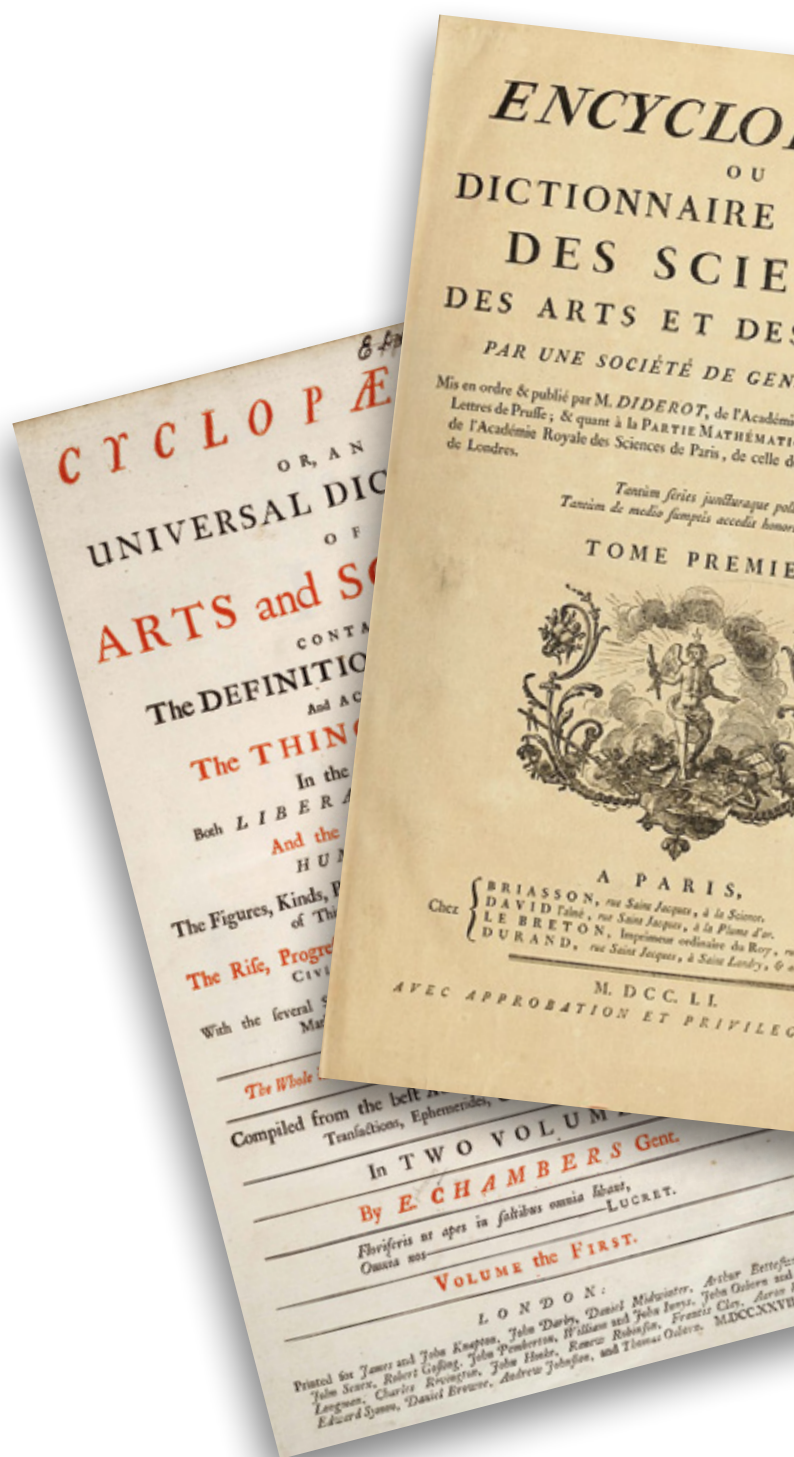

Les enciclopèdies, espai natural de la terminologia

Introducció

Tot i que es documenten compendis de coneixements científics i tecnològics des de l'edat mitjana, la concepció moderna de l'enciclopèdia neix al segle XVIII, a partir de la publicació de la *Cyclopaedia* de Chambers (1728) i sobretot de l'*Encyclopédie* de Diderot i D'Alembert. Les enciclopèdies ofereixen informació completa de la història i de l'estat coetani dels coneixements per a cada una de les entrades. Les informacions tenen abast universal, però són redactades amb una clara orientació nacional. Els continguts s'ordenaven inicialment per temes, però l'ordenació alfabètica ha anat desplaçant l'ordenació temàtica.

El caràcter exhaustiu de les enciclopèdies, que inclou tots els àmbits del coneixement humà, les fa una font privilegiada per a observar l'evolució de la terminologia i, en moltes llengües, han estat precursoras en l'establiment de la terminologia normalitzada.

L'enciclopedisme en llengua catalana neix a inicis del segle XX amb les successives reedicions de l'*Enciclopèdia Salvat*, aconsegueix l'èxit amb el projecte de la *Gran Enciclopèdia Catalana* i perviu en l'actualitat amb iniciatives a Internet que us presentem en aquest dossier. Al final trobareu una llista de les principals enciclopèdies catalanes d'abast universal.

Les enciclopèdies, espai natural de la terminologia

És cert allò fiable? Els mecanismes de rigor de la Viquipèdia

XAVIER DENGRA I GRAU
Biotecnòleg i viquipedista
Amical Wikimedia

La Viquipèdia és probablement el *rara avis* més exemplificador de la llengua catalana a la xarxa. Un èxit col·lectiu i fruit del voluntariat, referent de qualitat divulgativa, i que des dels darrers anys conviu enmig de l'apogeu de les *fake news*, la pèrdua de drets digitals i d'una globalització que té com a conseqüència la minorització de llengües.

«L'enciclopèdia lliure que tothom pot editar» va aparèixer per primer cop a la xarxa el 15 de gener de 2001 com a Wikipedia i en llengua anglesa. Dos mesos després, el seu fundador, Jimmy Wales, va assegurar que volia crear-ne altres versions multilingües, i com a resultat es va crear la Wikipedia en alemany el 16 de març de 2001, al cap de pocs minuts de la qual també va sorgir la Viquipèdia en català. Si bé la versió catalana fou la tercera d'aparèixer, la primera contribució enciclopèdica en llengua no anglesa va ser en català i pertanyent a l'entrada de l'àbac.

Des dels primers anys d'existència, els voluntaris viquipedistes van redreçar el que podria haver estat una anarquia en línia cap a un projecte totalment transparent, autogestionat, d'assoliment de consensos i sense jerarquies. L'assentament de la comunitat ha transmutat cap a una meritocràcia de mínims en la participació i la constància, i l'acceptació no rau pas en mèrits acadèmics, de gènere o d'edat.

TERMINÀLIA 18 (2018): 50-52 · DOI: 10.2436/20.2503.01.126
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

És cert allò fiable? Els mecanismes de rigor de la Viquipèdia

Xavier Dengra i Grau

Dins d'aquest procés de transició, els dos canvis clau que van establir els fonaments de l'èxit van ser el desenvolupament d'una política de referències i de citacions bibliogràfiques que permetés una fiabilitat a llarg termini, així com un sistema múltiple de mecanismes de control i de revisió dels continguts. En aquest article analitzem els conceptes que envolten la veracitat i la fiabilitat de la Viquipèdia en català, com també els instruments de rigor del programari de l'enciclopèdia.

Veracitat, admissibilitat o verificabilitat?

L'entramat de polítiques comunitàries de la Viquipèdia rau en cinc pilars bàsics, dels quals possiblement el més representatiu és el que sosté que l'enciclopèdia sempre cerca el punt de vista neutral. A fi d'assolir aquest estat de neutralitat, cal citar fonts bibliogràfiques que justifiquin la informació publicada sobre qualsevol tema, de manera que totes les seves vessants s'hi trobin representades proporcionalment. El fet de disposar de fonts que defensin cadascuna de les asseveracions d'una entrada és el que coneixem com a *verificabilitat de la informació*.

Però fins a quin punt podem corroborar que allò que apareix a la Viquipèdia és cert, tot i que estigui verificat per referències bibliogràfiques? Doncs bé, és en aquest punt en què cal entendre que la Viquipèdia mai serà certa per si mateixa, sinó que depèn de les fonts secundàries en els quals es fonamenta cada frase, paràgraf o secció d'un article. Aquestes fonts secundàries les constitueixen articles de revistes acadèmiques, llibres, monogràfics, reportatges i —en menor mesura— retalls de premsa contextualitzats. És en aquest punt on

la tasca dels viquipedistes esdevé clau per discernir si una font concreta és o no corpus d'informació acceptat com a fiable.

Finalment, cal tenir en compte que no qualsevol entrada és acceptable a la Viquipèdia; aquest llindar de rellevància és el que es coneix com a *admissibilitat*. I altra vegada, la verificabilitat és l'àrbitre que —a través de diverses fonts fiables que tractin mínimament i directa la biografia, entitat o concepte en qüestió— discerneix si aquesta informació és apta o no per aparèixer-hi.

Xarxa de mecanismes interns de control

La teranyina de sistemes que vetllen pel rigor, la qualitat i la detecció dels vandalismes a la Viquipèdia és difícil d'esgranar sense una experiència d'edició avançada. Tot i així, certs mecanismes es poden explicar de manera simplificada si es parteix de dos rerefons interconnectats: la comunitat de viquipedistes i la interfície wiki del web.

El segon aspecte a considerar és que tota la informació visible a la Viquipèdia i la que hi ha existit amb anterioritat mai desapareixen: cada entrada enciclopèdica conserva un historial consultable per qualsevol persona i amb totes les seves modificacions d'ençà que es va crear. Aquest sistema d'historials que permet comparar edicions d'un mateix article al llarg del temps, avaluar-ne el creixement i esbrinar en quin moment s'hi va afegir informació crítica, esdevé el primer mecanisme de control individual.

Però no són únicament els articles enciclopèdics els que tenen un historial associat. També és el cas dels viquipedistes: per a cada usuari, ja sigui registrat o no

Visualitza els registres d'aquesta pàgina (view abuse log)
wikidata: terminologia (Q1729664), cap descripció introduïda
Aïles: Cap

Cerca revisions
Any (i anteriors): 2018 Mes (i anteriors): tots Filtre d'etiquetes: Mostra

Eines: Estadístiques • Nombre de visites • Cerca text a l'historial

Llegenda (ajuda): (act) = diferència amb la versió actual, (prev) = diferència amb la versió prèvia, m = edició menor, == = edició de secció.

Compara les versions seleccionades Modifica les etiquetes de les revisions seleccionades

Selecciona: Tot, Cap, Inverteix

- (act | prev) 13:14, 6 set 2018 Uao bot (discussió | contribucions) .. (3.823 octets) (+1) .. (Normalització d'adreces) (revertex 1 edició i desfés)
- (act | prev) 14:54, 13 jul 2017 Sola (discussió | contribucions) m .. (3.822 octets) (0) .. (Terminologia en minúscula per ser nom comú) (desfés | Agraeix)
- (act | prev) 20:52, 10 gen 2017 Vnuifot (discussió | contribucions) m .. (3.822 octets) (+36) .. (Afegeix plantilla:Viccional-lateral) (desfés)
- (act | prev) 21:58, 5 des 2016 JoRobot (discussió | contribucions) m .. (3.780 octets) (-1) .. (Robot endreça categories) (desfés)
- (act | prev) 00:21, 9 feb 2016 JoRobot (discussió | contribucions) m .. (3.787 octets) (0) .. (Robot treu puntuació penjada després de referències) (desfés)
- (act | prev) 15:58, 23 gen 2016 Merob Vázquez (discussió | contribucions) .. (3.787 octets) (+42) .. (#1Lib1Ref) (desfés | Agraeix) (Etiqueta: editor visual)
- (act | prev) 14:39, 23 gen 2016 Merob Vázquez (discussió | contribucions) .. (3.745 octets) (+324) .. (#1Lib1Ref) (desfés | Agraeix) (Etiqueta: editor visual)
- (act | prev) 14:15, 23 gen 2016 Merob Vázquez (discussió | contribucions) .. (3.421 octets) (-304) .. (desfés | Agraeix) (Etiqueta: editor visual)
- (act | prev) 14:15, 23 gen 2016 Merob Vázquez (discussió | contribucions) .. (3.725 octets) (+304) .. (desfés | Agraeix)
- (act | prev) 14:05, 23 gen 2016 Merob Vázquez (discussió | contribucions) .. (3.421 octets) (-441) .. (desfés | Agraeix) (Etiqueta: editor visual)
- (act | prev) 14:17, 22 gen 2016 Merob Vázquez (discussió | contribucions) .. (3.862 octets) (+441) .. (Referències: S'ha afegit una referència nova) (desfés | Agraeix) (Etiqueta: editor visual)

Historial de revisions de l'article «Terminologia» de la Viquipèdia en català

(el darrer es mostra com una adreça numèrica IP associada a un dispositiu), existeix una pàgina de contribucions on es pot veure temporalment quines modificacions ha fet als articles i permet avaluar tendències tals com conflictes d'interessos, biaixos de contingut, actituds vandàliques o preferències temàtiques.

Un tercer mecanisme, també lligat a cada viquipedista, és la llista de seguiment. Aquesta eina permet

crear una llista d'articles favorits i veure'n els canvis realitzats per altres usuaris, de manera que, aplicada a entrades polèmiques o en temes d'actualitat, permet un control continuat de com evolucionen i detectar-hi irregularitats o edicions malintencionades.

En darrer lloc, l'instrument de control més centralitzat i avançat del projecte és la pàgina de canvis recents, que també està oberta a qualsevol persona (lectora o editora). Aquesta pestanya permet veure tots els canvis que s'estan realitzant a la versió lingüística a temps real. Cada modificació individual presenta un sumari amb el nom de l'entrada modificada, l'usuari (o IP) que l'ha realitzat, el nombre de caràcters afegits o restats a l'article i l'hora de modificació. Aquesta eina, molt popular entre viquipedistes, també ofereix un resum que compara versions anteriors i actuals. I des de l'any 2017, a més a més, incorpora un nou sistema d'intel·ligència artificial que dona suport a l'usuari i que suggereix quines edicions són sospitoses de ser vandàliques, a fi que aquest pugui revertir-les per tornar l'article al seu estat previ si fos el cas.

El darrer pas cap a l'excel·lència: distincions i feina no virtual

Demostrada la capacitat del projecte per autogestionar la verificabilitat del contingut i controlar anomalies i vandalismes, la comunitat de la Viquipèdia ha sabut desenvolupar altres iniciatives que tenen com a objectiu perfeccionar la qualitat de les entrades i competir contra les enciclopèdies convencionals.

Una de les iniciatives més destacades de refinament qualitatiu és la categorització en articles bons i de qualitat. Aquests articles segueixen amb cura el llibre d'estil i tenen referències solvents per a cada peça d'informació possible; es considera que cobreixen a la perfecció un tema concret. Qualsevol usuari pot proposar-ne la distinció, i a través de dues fases (avaluació i votació) un grup de viquipedistes en valora la idoneïtat. Aquest grup selecte d'entrades, unides a altres marca-

Viquimarató de la Nit Digital 2017 a Tarragona

Font: Commons

dors com ara l'anomenada llista dels 1.000 articles bàsics (que posiciona cada versió lingüística de l'enciclopèdia en un rànquing segons la completesa dels mil articles més essencials) situen la Viquipèdia en català en una lluita constant i a les primeres posicions pel que es considera la versió lingüística més perfecta del món. Des de l'any 2013, es disputa contínuament i en solitari aquest títol amb la versió en rus, en un rànquing en què totes dues freguen el 100 % de valoració i es desbanquen periòdicament a molta distància de la resta.

Però, en definitiva, els resultats més positius venen acompanyats dels viquiprojectes (que redueixen biaixos de contingut en temàtiques molt concretes) i de les viquimaratons (reunions físiques en les quals els assistents editen *in situ* sobre un tema determinat i amb fonts contextualitzades a l'abast). I és en aquest context en el qual la Viquipèdia s'humanitza definitivament i es fa palesa en el món físic. L'Amical Wikimedia és l'associació oficial sense ànim de lucre que promou la Viquipèdia en català al carrer i a les institucions i que, des de la seva fundació l'any 2008, col·labora amb museus, biblioteques, universitats i altres entitats acadèmiques com l'Institut d'Estudis Catalans per fer efectiva la transferència de coneixement cap a la xarxa de manera oberta, transparent, sota llicència lliure i en llengua catalana. Darrerament, altres moviments com ara Viquidones també han sorgit amb força per complementar-se amb aquesta xarxa acadèmica i equilibrar el biaix de gènere de l'enciclopèdia.

La implicació i voluntat d'entesa d'aquestes institucions generadores de coneixement amb la comunitat viquipedista contribueix a mantenir els criteris qualitatius esmentats, esdevé un símbol del rigor en la informació i alhora aporta —en la llengua pròpia i amb accés lliure— un contingut ordenat enciclopèdicament i unes dinàmiques que són l'antídoto a la pèrdua de rumb de determinats sectors de la xarxa. Navegar amb seny és la batalla a la qual s'enfronten els internautes i en aquesta lluita els viquipedistes són un far per a redreçar el timó.